

Kulturní dědictví? Teritoriální a národnostní chápání památek v Čechách v 19. a v raném 20. století

V prostorách pražského Akademického konferenčního centra se v úterý 28. února 2023 uskutečnil mezinárodní workshop, jehož téma se výsostně dotýkalo historie utváření představ o kulturním dědictví a vznikající památkové péče u nás od 19. století do 2. světové války. Akci uspořádal Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa ve spolupráci s Ústavem dějin umění Akademie věd ČR.

V úvodu se Jaroslav Horáček (Národní památkový ústav / Filozofická fakulta Univerzity Karlovy) věnoval problematice jmenování kraj-
ských konzervátorů pro Čechy pohledem úřed-
ních pramenů a procesů. Zaměřil se zejména na
způsob výběru kandidátů a fungování pověře-
ných osob od poloviny 50. let 19. století. Tema-
ticky navázal Tomáš Korběl (Fakulta humanit-
ních studií Univerzity Karlovy), jehož předmětem
zájmu byly socioprofesionální síť českých konzervá-
torů korespondentů. Věnoval se rovněž otázkám

2

institucionálního členství, včetně spolků, a rovněž upozornil na to, že ve výuce architektury se památkové myšlení prosazovalo jen velmi pozvolna. Jan Galeta (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity) představil široce rozkročenou osobnost Augusta Prokopa, architekta, spisovatele a též autora uměnovědných a časopiseckých prací. Ve svém shrnutí prezentoval také souhrn jeho přednáškové a publikační činnosti, která se dotýkala historických památek.

Druhý blok přednášek se zaměřil na témata z historie topografie. Tématem Kristiny Uhlíkové (ÚDU AV ČR) byl dlouhodobý projekt soupisů památek z pohledu snah o českou a německou spolupráci při pokrytí všech regionů Čech. Sledovala období od vzniku projektu za Rakouska-Uherska až po konec 30. let v poválečné Republice československé. Jana Marešová (ÚDU AV ČR) se věnovala problematice terminologie v projektu soupisů památek historických a uměleckých a její postupné geneze, kterou si vynutila velmi rozrůzněná praxe. Alena Janatková (GWZO Leipzig) představila osobnost Karla Chytila, a to zejména v souvislosti s Retrospektivní výstavou 1891 a uměleckým inventářem z roku 1894.

U topografických témat zůstala i část příspěvků odpoledního bloku. Kristina Uhlíková společně s Jiřím Vodvářkou (ÚDU AV ČR) prezentovali osobnost německého historika umění Ericha Tursche. Zaměřili se zejména na jeho rukopisnou historickou topografii Žatecka a na připravovaný ediční projekt jejího vydání. Problematikou snah o výzkum a topografii památek na Podkarpatské Rusi se zabýval Tomáš Kowalski (Památ-

Obr. 1. Titulní strana programu workshopu Kulturní dědictví? Teritoriální a národnostní chápání památek v Čechách v 19. a v raném 20. století. Repro: ÚDU AV ČR, 2023.

Obr. 2. Pohled do Akademického konferenčního centra k účastníkům workshopu. Foto: Martin Netočný, 2023.

kový ústav Slovenské republiky). Představil tak mimo jiné i pozoruhodné, byť nezbytně torzální téma vztahů mezi jednotlivými centry a zeměmi meziválečného Československa. Vendula Hnídková (ÚDU AV ČR) se věnovala problematice Pražského hradu a proměně jeho vnímání coby objektu na pražské periferii za monarchie až k významné dominantě centra hlavního města nové republiky. Vyznění tohoto příspěvku však bylo oslabeno argumentací částečně zúženou tak, aby podpořila předem stanovené teze.

Závěrečný blok otevřela Agnieszka Zabłocka-Kos (Uniwersytet Wrocław), která představila téma památek vratislavské městské promenády. Stefan Krause (GWZO Leipzig) se zaměřil na památníky maďarského básníka Sándora Petőfiho a jejich vnímání a osudy v historii. Celý workshop uzavřela přednáška Katji Schröck (Kunsthistorisches Institut, Universität Zürich), jež se zabývala problematikou vývoje chápání památek na příkladu dostavby pražské katedrály sv. Víta.

Celodenní workshop tedy přinesl řadu referátů, které ve vybraných aspektech umožnily hlouběji nahlédnout do konstituování památkové péče a vývoje památkové topografie u nás během 19. a první poloviny 20. století. Neméně

1

podstatným pozitivem však je skutečnost, že dějiny české památkové péče nejsou jen úzce českým zájmovým okruhem, jenž by byl uzavřen v prostoru našeho regionu, ale tématem vzbuzujícím mezinárodní pozornost a zájem. Doslédňuje to jak spolupráce Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa s ÚDU AV ČR, tak i bohatá účast zahraničních badatelů.

Mgr. Lukáš M. VYTLAČIL
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
vytlacil.lukas@npu.cz

Patnácté pracovní jednání ORFIAN. Tradiční odborná akce specialistů na zahradní umění a jeho památky

V rámci zvyšování odborné kvalifikace zahradníků a specialistů na památky zahradního umění se uskutečnilo ve dnech 3. 8. – 5. 8. 2022 již patnácté pracovní jednání skupiny ORFIAN, která se pod patronací NPÚ zabývá tématem oranžerií, fíkoven a ananasoven. Jednání se zúčastnilo 24 pracovníků a na jeho organizaci se podíleli Ing. Dagmar Fetterová, Ing. Zdeněk Hradilák, Ing. Dana Šestáková, Ing. Milena Andrade Dnebovská a Ing. Aleš Rudl.

Lokality k navštívení byly i tentokrát organizátory pečlivě zvažovány tak, aby byly vybrány takové, které lze z odborného hlediska, pokud se týká obnovy stavebních objektů (oranžerie, skleníky, drobné zahradní stavby, zámecké zahrady a parky aj.), považovat za hodnotné a zajímavé. Výběr objektů byl připravován s dostatečným časovým předstihem, na základě studia literatury a získávání informací na webových stránkách; exkurze byly detailně projednávány také se správci objektů. Některé objekty jsou veřejnosti běžně nepřístupné, a právě díky pracovnímu jednání ORFIAN měli účastníci možnost hodnotit např. jejich probíhající obnovy. Výběr objektů byl rovněž připraven tak, aby přejezdy vozidel na stanovená místa byly co nejkratší. V roce 2022 byly zvoleny k návštěvě objekty na území Německa, dále v Ústeckém, Karlovarském a Středočeském kraji.

První den byla na programu prohlídka oranžerie a parku v zámeckém areálu *Pillnitz* za odborného výkladu pana Wolfganga Friebla. Zámecký areál plnil od roku 1694 funkci letní rezidence saských kurfiřtů. Svým vzhledem je příkladem evropského stylu zv. chinoiserie, který napodobuje čínské exteriéry a interiéry.

Současně park zahrnuje šest různě koncipovaných zahrad o ploše 28 hektarů a prezentuje kolekce rostlin z celého světa. Unikátní je nejstarší kamélie na evropském kontinentě, která byla přivezena a zasazena v roce 1801 a pro kterou byl vybudován speciální skleník s posuvatelnou konstrukcí. Park doplňují pavilony, dům palem a oranžerie. Dalším objektem byl barokní zámecký areál v *Grossedlitz*, patřící ke skvostům zahradní architektury Saská. Najdeme zde šedesát pískovcových soch, oranžerie, fontány a další. V poslední době je areál ohrožen industriální výstavbou v jeho blízkosti. Třetím navštíveným objektem byl barokní venkovský zámek *Pirna-Zuschendorf* za odborného doprovodu pana ředitele Matthiase Riedla. Soubor skleníků nás zaujal zejména sbírkou sortimentu kamélií, jsou zde i výpěstky darované z rájceckého zahradnictví. Areál je proslulý bohatými květinovými sbírkami, které jsou každoročně prezentovány formou květinových výstav (azalky, kamélie, hortenzie). Největší klenot však představuje sbírka kamélií, kdy jsou cenné historické druhy uchovávány jako genetický materiál. Naši zahradníci z Rájce-Jestřebí, z Lysic, Buchlovic a Kroměříže dlouhodobě spolupracují na pořádání výstav kamélií.

Dalším navštíveným objektem již na našem území na svazích Krušných hor, stojícím přímo nad lomem ČSA, byl zámek *Jezeří* (okres Most, Ústecký kraj), nyní ve správě NPÚ, ÚOP v Ústí nad Labem. Jeho osud má pohnutou historii a je považováno za zázrak, že zámek existuje. Díky paní kastelánce Haně Krejčové si mohli účastníci výjezdu prohlédnout obnovované interiéry zámku a zahrady. V zahradě zv. Lustgarten stávala oranžerie a fíkovna. V roce 1836 přistoupili majitelé Lobkowiczové k rozsáhlým krajinářským úpravám a založili zde krajinářský park. Spodní část zv. Arboretum tvořily palouky lemované dřevinami, doplněné třemi rybníky. V blízkosti budovy zámeckého zahradnictví stály vysoké skleníky na zimování palem a teplomilných rostlin. Vynikal romantický pavilon, dále tzv. švýcarský dům na břehu rybníka s umělým vodopádem, byla zde ptačí voliéra, vyhlídkové terásky či pavilony. V Arboretu rostly dendrologicky zajímavé dřeviny, raritou byl „Albrechtický dub“, který byl naneštěstí v roce 1993 zapálen vandaly. Z velkého parku se dochovala pouze spodní část.

Druhý den byl na programu *Kláštepec nad Ohří* (okres Chomutov, Ústecký kraj). Zámek s parkem je zakomponován jako součást městské památkové rezervace ve středu staré části města. Rozsáhlý anglický park založil ve druhé polovině 17. století Michal Oswald Thun. Významná je

barokní letní sala terrena, sochy Jana Brokofa a soubor barokních výklenkových kaplí Sedm bolestí Panny Marie z roku 1691. Nový park koncipoval klášterní vrchní zahradník Vinzenz Stibal. V parku velikém 9,5 ha roste přes 150 druhů dřevin. V roce 2016 vznikly v parku tři naučné dendrologické okruhy.

Areál zámku *Ostrov nad Ohří* (okr. Karlovy Vary, Karlovarský kraj) tvoří komplex několika budov, včetně Paláce princů. V 17. století zde byly vytvořeny kouzelné francouzské zahrady s fontánami, pavilony a sochami. V zahradě se nacházela menażerie, oranžerie, terasy, grotty, kaskády, bludiště, kuželna, gloriety, množství soch, vodních hříček, vodní varhany a další. Šlo o nejproslulejší architektonické zahrady u nás, právem nazývané osmým divem světa. Dnes z nich zůstalo pouze torzo a probíhá částečná obnova. Obnovena byla i oranžerie u Paláce princů. V sale terreně bylo možno navštívit i putavou výstavu „Zámecká zahrada v proměnách času“, jejímž autorem je Lubomír Zeman.

Zámek v *Petrohradě* (okr. Louny, Ústecký kraj) byl do roku 1945 majetkem Černínů z Chudenic. V současné době je sídlem psychiatrické léčebny. Park byl založen po roce 1790. Ve 20. století trpěly stavební prvky a sochy neúdržbou a většinou zanikly (Hudební pavilonek, altánek Kotouč, Kúrový domeček, fíkovna, kuželna aj.). V roce 1838 byl postaven první skleník, po roce 1868 pak velký tropický a palmový skleník, kde rostla v bazénu viktorie královská. V roce 1913 došlo ke stržení skleníků a jejich nahrazení novobarokním pavilonem, který byl v roce 1915 zničen požárem a dále již nebyl obnoven do původní podoby.

Od roku 2002 je zámek s parkem v *Hořovicích* (okr. Beroun, Středočeský kraj) národní kulturní památkou ve správě NPÚ. Kolem roku 1800 došlo k citlivé úpravě francouzského parku na přírodně krajinářský. Začátkem 20. století byl vybudován rybník, zřízen tenisový kurt a bazén na jižní straně parku. Rozloha parku je 6,4 ha a byl upravován podle návrhů manželů Hrušovských (1956) a manželů Ondřejových (1964). Píliře plotu dělí čestný dvůr od parku a Sluneční brána zdobí sochy z dílny Matyáše Brauna.

Třetí den jsme navštívili soukromý zámecký areál *Hluboš* (okr. Příbram, Středočeský kraj). Samotný areál, zvláště jeho dřívější proslulá botanická zahrada, by zasluhoval hlubší studii. Baron Anton Hochberg z Hennersdorfu (1762–1831) se zapsal do dějin české botaniky jako zakladatel jedné z nejstarších botanických zahrad u nás. Zahradu založil v roce 1806 i s jedinečným skleníkem – stála zde sedm metrů